

Marzena Lemanowicz

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

POPRAWA SYTUACJI FINANSOWEJ ROLNIKÓW PO PRZYSTĄPIENIU DO GRUP PRODUCENTÓW ROLNYCH

1. Wstęp

Istotnym elementem dostosowywania polskiego rolnictwa do wymagań unijnych jest organizacja rynku produktów rolnych i dostosowanie produkcji do wymagań odbiorcy z jednoczesnym stosowaniem zasad ochrony środowiska na wszystkich etapach produkcji, przechowywania i dystrybucji produktów rolnych. Wdrażane mechanizmy pozwalają rolnikom poprawiać ekonomiczną efektywność gospodarowania, a konsumentom zapewniają dobry jakościowo produkt.

Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw obowiązuje od 21 listopada 2000 r. W myśl tej ustawy grupy producentów rolnych są tworzone przez samych producentów w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Stanowią one rozszerzenie działalności prowadzonej przez członków grup w swoich gospodarstwach i ułatwiają rolnikom wprowadzanie swojej produkcji na rynek. Grupy działają na rynku wśród innych podmiotów gospodarczych i podlegają tym samym regułom ekonomicznym.

Ustawa o grupach producentów rolnych jest oparta na wieloletniej tradycji współpracy gospodarczej rolników. Określa zasady organizowania się producentów rolnych w grupy, a te z kolei w związki oraz warunki, jakie powinny spełniać grupy, aby móc korzystać z form wsparcia przewidzianych w ustawie. W czerwcu 2004 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (DzU nr 162, poz. 1694).

Oprócz wymienionej ustawy, obowiązuje również ustawa z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (DzU nr 223, poz 2221). Reguluje ona funkcjonowanie grup i organizacji producentów owoców i warzyw. Ustawa ta funkcjonuje jako kompe-

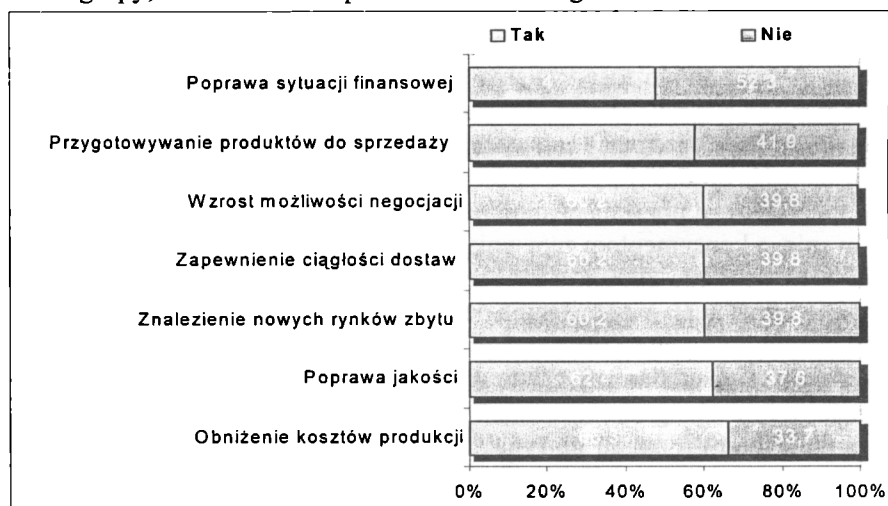
tencyjny akt prawny, zharmonizowany z rozporządzeniami prawodawstwa wspólnotowego obowiązującymi od 1 maja 2004 r. Po 1 maja 2004 r. uznawanie bądź wstępne uznawanie grup i organizacji producenckich odbywa się zgodnie z przepisami ustawy z 19 grudnia 2003 r.¹

2. Korzyści producentów rolnych osiągnięte dzięki przystąpieniu do grup

W przeprowadzonych w grupach producentów rolnych badaniach empirycznych zdiagnozowano korzyści, jakie osiągnęli rolnicy dzięki podjęciu działań grupowych.

Rolnicy, podejmując decyzję o przystąpieniu do grupy, chcieli osiągnąć korzyści, których zrealizowanie jest trudne w działaniach rozproszonych. Badani producenci rolni jako najczęstszą przyczynę podjęcia decyzji o współpracy z innymi rolnikami podawali trudności w znalezieniu rynków zbytu, chęć wyeliminowania pośredników z kanałów dystrybucji, wysokie koszty produkcji itp. Natomiast głównym celem podjętych przez nich działań była poprawa sytuacji finansowej.

Na rys. 1 przedstawiono czynniki sukcesu rolników, osiągnięte po przystąpieniu do grupy, oraz rozkład odpowiedzi dla każdego z nich.

Rys. 1. Rozkład odpowiedzi dla poszczególnych czynników sukcesu

Źródło: badania własne.

Analiza powyższych danych pozwala na stwierdzenie, że współpraca rolników w formie grupowej przyniosła im wiele korzyści. Poprzez te działania zostały w dużym stopniu spełnione oczekiwania, które były podstawą decyzji o wstąpieniu do grupy.

¹ Do dnia 30 kwietnia 2004 r. obowiązywała ustawa z 29 listopada 2000 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz suszu paszowego.

Dzięki podjętej współpracy udało się znaleźć nowe rynki zbytu dla wytworzonej produkcji (60,2% rolników uzyskało tę korzyść). Należy pamiętać, iż znalezienie nowych rynków zbytu było dla rolników najczęściej wskazywaną i najważniejszą przyczyną podejmowania działań w formie zorganizowanych grup (jest to podstawowy efekt wynikający ze współpracy). Prowadzenie działalności grupowej przyczyniło się do obniżenia kosztów produkcji i zbytu (66,3% badanych rolników). Na obniżenie kosztów miało wpływ wspólne zaopatrywanie się w środki do produkcji, gdyż skoncentrowanie popytu ze strony rolników na te zakupy dało możliwość uzyskiwania niższych cen przy zakupie, a także prowadzenie wspólnej sprzedaży, co obniżyło koszty zbytu. Ponadto do obniżenia kosztów przyczyniło się wspólne użytkowanie niektórych maszyn, stanowiących majątek prywatny rolników, a użyczanych członkom grup za mniejszą cenę niż cena za korzystanie z takich usług na rynku, a także wspólne prowadzenie sprzedaży. Ponad połowa rolników (62,4%) stwierdza poprawę jakości produkowanych produktów po przystąpieniu do grupy. Poprawa jakości oferowanych produktów była możliwa dzięki zastosowaniu reżimu technologicznego wśród członków grup. Reżim ten polega na stosowaniu w produkcji tej samej klasy materiału siewnego, używaniu tych samych środków ochrony roślin i nawozów, stosowaniu tej samej technologii produkcji, a w produkcji zwierzęcej na wprowadzeniu do wszystkich gospodarstw podobnego genetycznie stada początkowego, stosowaniu zbliżonego systemu żywienia, prowadzeniu wspólnej profilaktyki w dbałości o zdrowie zwierząt itp. Stosowanie reżimu technologicznego wpłynęło również na unowocześnienie produkcji (nowe odmiany, rasy zwierząt, nowe technologie), tak by oferowany produkt spełniał wymagania odbiorcy.

Ważną korzyścią osiągniętą w wyniku współpracy jest zapewnienie ciągłości dostaw, co powoduje eliminację sezonowości podaży (60,2% rolników). Jeżeli członkom grup udało się wyeliminować zjawisko sezonowości podaży, przez korzystanie ze wspólnych magazynów i przechowalni, to jest to ważny czynnik w poprawie pozycji konkurencyjnej grupy na rynku, gdyż możliwe jest realizowanie dostaw przez cały rok, a nie tylko po zbiorach.

Znamienną korzyścią rolników z podjęcia działań grupowych jest spełnienie podstawowego celu tych działań. Nadrzędnym celem podejmowania działań grupowych była w opinii rolników poprawa ich sytuacji finansowej. Aż 47,7% rolników deklaruje zwiększenie swoich dochodów po przystąpieniu do grupy². Porównując te dane z ogólną sytuacją dochodową rolników w kraju, można stwierdzić, że jest to bardzo wysoki odsetek rolników. Jednakże badani członkowie grup to rolnicy, którzy posiadali średnio trzykrotnie większe gospodarstwa niż rolnicy w kraju, stąd ich wyniki ekonomiczne odbiegają od średnich.

² Uzyskany wynik jest bardzo zbliżony do wyników badań K. Krzyżanowskiej, przeprowadzonych w grupach producentów rolnych. W badaniach tych poprawę sytuacji finansowej po przystąpieniu do grupy deklarowało 50% rolników.

3. Model regresji logistycznej do poprawy sytuacji finansowej producentów rolnych

W zaproponowanym modelu regresji logistycznej zmienną zależną jest prawdopodobieństwo wystąpienia zjawiska (np. poprawy sytuacji finansowej). Prawdopodobieństwo to jest zależne od wartości zmiennych objaśnianych mierzonych na skali nominalnej. Dzięki takiemu zakodowaniu zmiennych można oszacować prawdopodobieństwo zjawiska w różnych kombinacjach poziomów zmiennych niezależnych.

W zbudowanym modelu regresji logistycznej zmienną zależną była poprawa sytuacji finansowej rolnika po przystąpieniu do grupy. Wśród zmiennych objaśniających znalazły się: poprawa jakości oferowanych produktów, wzrost możliwości negocjacji korzystnych warunków współpracy przez koncentrację podaży, przygotowywanie produktów do sprzedaży, zapewnienie ciągłości dostaw, fakt, czy sprzedaż przez grupę jest podstawowym sposobem zbytu wytwarzanych produktów, obniżenie kosztów produkcji, podjęcie działań inwestycyjnych w gospodarstwie.

Parametry modelu oszacowano za pomocą pakietu SPSS (tab. 1).

Tabela 1. Parametry modelu regresji do poprawy sytuacji finansowej

Zmienna niezależna	$\hat{\alpha}_j$	Statystyka Walda	Stopnie swobody	Istotność	$e^{\hat{\alpha}_j}$
Obniżenie kosztów	2,24	13,61	1	0,00	9,42
Sprzedaż przez grupę jako podstawowy sposób zbytu	1,23	4,88	1	0,03	3,41
Możliwość negocjacji korzystniejszych warunków współpracy dzięki koncentracji podaży	2,11	19,88	1	0,00	8,24
Poprawa jakości	1,01	3,42	1	0,05	2,75
Ciągłość dostaw	2,04	15,47	1	0,00	7,66
Stała	-6,23	55,88	1	0,00	

Zródło: badania własne.

W wyniku procedury rachunkowej otrzymano następujące równanie:

$$P = \frac{1}{1 + e^{-(6,23 + 2,24X_1 + 1,23X_2 + 2,11X_3 + 1,01X_4 + 2,04X_5)}}$$

Interpretacja współczynników $\hat{\alpha}_j$. Wszystkie rozpatrywane zmienne działają stymulująco na prawdopodobieństwo poprawy sytuacji finansowej rolnika po wstąpieniu do grupy producenckiej, ponieważ ich wartość jest większa od zera.

Interpretacja wartości wyrażen $e^{\hat{\alpha}_j}$. Wyrażenie $e^{\hat{\alpha}_j}$ ma interpretację podobną do interpretacji współczynnika α_j , z tą różnicą że wartością graniczną jest 1. Ponadto posiada jeszcze dodatkową interpretację. Różnica (wyrażona w procen-

tach) między wartością wyrażenia e^{α_j} a liczbą 1, określa, o ile procent wzrasta (maleje) szansa wystąpienia danego zjawiska, gdy zmienna objaśniająca przyjmie wartość 1 (Rószkiewicz 2002).

- $e^{2,24} = 9,42$. Na poprawę sytuacji finansowej rolników najbardziej oddziałuje obniżenie przez nich kosztów produkcji. Zwiększa to o 842% szansę (prawdopodobieństwo) poprawy sytuacji finansowej (przy kontrolowanym wpływie pozostałych zmiennych).
- Nieco mniejszy, lecz i tak bardzo duży wpływ mają: wzrost możliwości negocjacji korzystniejszych warunków współpracy z odbiorcami wskutek osiągniętej koncentracji podaży. Czynniki te zwiększa o 724% szansę poprawy sytuacji finansowej – przy kontrolowanym wpływie innych czynników.
- Zapewnienie ciągłości dostaw zwiększa ponad sześciokrotnie prawdopodobieństwo poprawy sytuacji finansowej po przystąpieniu do grupy.
- $e^{1,23} = 3,41$. Okazuje się, że rolnicy decydujący się na dystrybucję swoich towarów głównie przez grupę zwiększają ponad dwukrotnie szansę poprawy swojej sytuacji finansowej.
- Najmniejszy wpływ, ale również pozytywny, ma poprawa jakości (175%).

Na 279 badanych rolników 242 zostało poprawnie zdiagnozowanych pod względem poprawy sytuacji finansowej. Jedynie w przypadku 37 rolników diagnoza była błędna. Oznacza to, że funkcja logistyczna przewiduje przynależność (badanych rolników) do jednej z dwóch wyodrębnionych grup z prawdopodobieństwem 86,7%.

4. Podsumowanie

Grupy producentów rolnych i organizacje producenckie odgrywają istotną rolę w organizacji rynku produktów rolnych. Szansę przewyciężenia zarówno bariery kosztowej, jak i bariery zbytu należy upatrywać w integracji poziomej producentów rolnych. Słaba pozycja przetargowa pojedynczych gospodarstw rolnych w stosunku do następnych ogniw w kanałach dystrybucji może być poprawiana poprzez horyzontalne (poziome) działania integracyjne. Przez działalność w grupach rolnicy mogą uzyskać wiele korzyści, których osiągnięcie jest bardzo trudne bądź wprost niemożliwe w działaniu w pojedynkę. Badania empiryczne przeprowadzone w grupach potwierdzają słuszność ich powstawania. Aby proces powstawania grup był jeszcze bardziej dynamiczny, z pamięci rolników musi zniknąć obraz w pewnym sensie zdeformowanej spółdzielczości z okresu gospodarki nakazowej, w której nie były respektowane zasady demokracji spółdzielczej.

Literatura

- Krzyżanowska K., *Przedsiębiorczość zespołowa rolników i jej uwarunkowania*, SGGW, Warszawa 2003.
- Lemanowicz M., *Grupy producenckie i marketingowe jako sposób wzmocnienia pozycji konkurencyjnej rolników na rynku*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Mieczysława Adamowicza, Warszawa 2004.
- Rószkiewicz M., *Narzędzia statystyczne w analizach marketingowych*, C.H. BECK, Warszawa 2002.
- Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw.
- Ustawa z 19 grudnia 2003 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego, DzU nr 223, poz. 2221.

FARMERS' FINANCIAL SITUATION IMPROVEMENT AFTER THE ACCESSION TO AGRI-PRODUCER GROUPS

Summary

The paper presents partial results of the research that was carried within agri-producer groups in Poland. There were presented profits gained by farmers thanks to the group cooperation. The main part of the paper states an econometric model in which several factors improving farmers' financial situation after accession to the groups are shown. Moreover, the author's attention is paid to the legal acts that have been regulating the groups' activity in Poland.